

Lov in lovstvo v Triglavskem narodnem parku: do kdaj še?

Miha MARENČE*

Vsi, ki nas živalski svet in njegovo varstvo privlači ter tako ali drugače zaposluje, razmišljamo in preverjamo svoja mnenja z argumenti drugih in iščemo najboljše pot za varstvo in upravljanje s prosto živečimi živalmi.

Najprej se dogovorimo o uporabi strokovnih besed, ki so vsebinsko primernejše od teh v vsakdanji rabi. Nič več ne govorimo o divjadi kar počez, ampak o prosto živečih (divjih) živalih. K divjadi spada le del vrst prosto živečih (divjih) živali, ki so predmet regulacije (odstrela) in posebnega pravnega predpisa. Namesto gospodarjenja uporabljamo besedo upravljanje. Regulacija je širši in vedno bolj naravovarstveno uporabljen pojem, ki vsebinsko več pove kot beseda odstrel. Predvsem pa ne govorimo o »gojitvi divjadi« in vseh drugih vsebinah, ki so vezane na besedo »gojenje«, ker je »gojenje divjadi« popolni nesmisel. Gojimo lahko domače (udomačene) živali, ne pa prosto živečih. Misliti, da prosto živeče živali z lovčevimi »biotehničnimi ukrepi« gojimo, je vrh naše domišljavosti. To je hlevska miselnost, ki je žal pri mnogih lovcih še vedno prevladujoča.

Glede vprašanja pravičnosti uporabe izrazov »prosto živeče živali«, »divje živali« ali sestavljenke obeh, so mnenja različna. Mi bomo uporabljali izraz »prosto živeče živali«, to so vse živalske vrste, ki živijo v prosti naravi neodvisno od človeka.

Po vsem dosedanjem znanju in vedenju torej govorimo o varstvu, biologiji (ekologiji) in upravljanju prosto živečih živali.

Lov v narodnem parku da ali ne? Kakšne oblike, kje, kdaj, način izvajanja? Te stvari so opredeljene v IUCN (International Union for Conservation of Nature) konvenciji o narodnih parkih. Narodni park v pravem

pomenu besede je po tej konvenciji II. varstvena kategorija (I. so naravni rezervati), ki prepoveduje kakršnokoli rabo, torej zahteva ohranitev prvobitne narave oziroma ustvarjanje pogojev za nastanek in razvoj od človeka nemotene narave. »Nemoteno« razumemo ožje lokalno, ker je v širšem planetarnem že vse »zmoteno«. Večina evropskih narodnih parkov vključuje v svoja območja tudi kulturno ali vsaj polnaravno krajino. Tu živijo stalni prebivalci parka, ki s svojim prostorom gospodarijo, torej ga tako ali drugače izkoriščajo. Po IUCN konvenciji je takemu delu parka priznana V. kategorija. Dovoljena je gospodarska raba, vendar po načelu sonaravnosti, zlasti pa je poudarjena nenadomestljiva vloga domačinov pri negi in vzdrževanju kulturne krajine. Površinsko razmerje med obema kategorijama je v evropskih narodnih parkih zelo različno. Veliko parkov II. kategorijo (pa tudi V.) šele pripravlja. Določila IUCN konvencije so posledica stanja v praksi. Pogledi in tolmačenja naravovarstvenih strokovnjakov so zato nekoliko različna, ne glede na dogovorjene normative v konvenciji. Vsak si očitno še malo po svoje predstavlja vsebino (bistvo) narodnega parka, kar je posledica prakse, iz katere prihaja. Tudi zato določila o lovu oziroma varstvu in upravljanju s prosto živečimi živalmi v narodnih parkih še niso povsem dorečena in so subjektivna. Kako si naj sicer razlagamo določilo, da se komercialnega lova (prodaje) na območju V. kategorije ne sme izvajati, ker je neetično in nemoralno za denar prodajati živali, hkrati pa je dovoljeno izkoriščanje in s tem tudi vsaj delno prodajanje drugih naravnih dobrin, na primer les iz gozda. V čem je razlika »vzeti naravi in prodati« smreko ali srno? Oboje je povezano s kulturno krajino in neposrednim človekovim interesom. Preživetje domačina pomeni več kot samo

* M. M., dipl. inž. gozd., Triglavski narodni park, 64260 Bled, Kidričeva c. 2, SLO

pridobivanje za lastno uporabo, nekaj mora tudi prodati. Enako velja za vzdrževanje organizma, ki se mu reče infrastruktura in upravljanje narodnega parka. Seveda so področja »pridobivanja« dohodka lahko zelo različna, različna tudi v povezavi z ekonomskim razvojem posamezne države, vendar morajo biti omejitve realne, brez sentimentalne obarvanosti.

Triglavski narodni park glede navedenih dilem ni izjema. Nasprotno. Pri nas so stvari ekonomsko tako zaostrene, da je nerealno in tudi tvegano pričakovati, da bo država iz proračuna v celoti pokrila »gospodarstvo« narodnega parka, in to z domačini vred. Tudi ni prav nobene potrebe za to. Delitev narodnega parka na dve vsebinsko različni kategoriji popolnoma uresničuje naravovarstvene cilje za današnji čas oziroma današnje razmere, s tem pa ne mislim, da je to dokončna vsebina prihodnosti. O njej naj se odločajo znanjci. Morda gre za nesporazume tudi zato, ker »se iščemo« med »pravim« narodnim parkom (II. kategorije) in narodnim parkom, kakršnega imamo (II. in V. kategorije). Razumljivejše bi bilo, če bi govorili o narodnem parku (II. kategorije) in zunanjem (robnem) območju polnaravne in kulturne krajine, kjer s sonaravnim gospodarjenjem in upravljanjem ustvarjamo del dohodka za domačine in parkovno varstvo (gre za vsebino varovanih območij nižjih rangov, kot so naravni, krajinski, regijski parki). Triglavski narodni park ima za to vse pogoje. Izhodišče je že danes njegova delitev na osrednje in robno območje.

Dejstvo je, da se v Triglavskem narodnem parku upravlja z nekaterimi vrstami prosto živečih živali tudi z odstrelom, kjer gre predvsem pri odstrelu trofejnih živali za komercialni lov, namenjen pridobivanju dohodka, s katerim se pokriva polovica letnega parkovnega proračuna. Seveda je takšen pristop za reševanje parkovnih financ v nasprotju z dogovorjenimi cilji in poslanstvom narodnega parka. Mednarodni dogovori o narodnih parkih prepovedujejo lov v pridobitne namene, dovoljujejo pa regulacijo rastlinojedih vrst v robnih območjih parkov (V. kategorija). Takšno stališče je samodejno trajno zavarovalo vse vrste, ki imajo samo trofejno-statusni

značaj. To je pravilno in dobro. Ni pa najbolj razumljivo, da se določilo nanaša tudi na rastlinojede vrste, za katere sicer tudi naravovarstvo meni, da jih moramo regulirati z odstrelom iz znanih vzrokov: prenaseljenost zaradi boljših, zlasti prehranskih pogojev v kulturni krajini in zaradi pomanjkanja in/ali izpada plenilskih vrst.

Bistveno je, da v Triglavskem narodnem parku določimo del parkovnega območja kot »pravi« narodni park (II. kategorija), kjer vse prepustimo naravi in tudi živali obravnava kot »svobodne otroke narave«. Kolikšen površinski del naj izločimo v I. in II. kategorijo, je stvar strokovne presoje, konkretnih danosti in postopnosti. V Triglavskem narodnem parku vsekakor imamo možnosti, da izločimo dovolj veliko površino za »pravi« narodni park.

Druga bistvena odločitev je razdelitev prosto živečih živalskih vrst na trajno zavarovane (teh je največ) ter na tiste, s katerimi upravljamo tudi z regulacijo – na območju V. kategorije (to so predvsem rastlinojedi). Vse živalske vrste, ki imajo trofejno-statusni pomen, niso več predmet lova ampak trajnega varstva. Tako smo v Triglavskem narodnem parku v letu 1992 trajno zavarovali ruševca, z njim pa tudi vse ptice ter večino zveri. Medved in ris sta še posebej zavarovana oziroma njuno trajno zavarovanje še posebej poudarjamo. Medved je v našem parku redni sezonski gost, ris pa je postal stalni prebivalec parkovnih gozdov. Od lova na zveri dovoljujemo lov lisice – predvsem iz zdravstvenih razlogov (steklina) in delno jazbeca, vendar le živali na manjših območjih okoli naselij, ki so predmet odškodninskih zahtevkov. Vse omenjeno varstvo velja za lovišče »Triglav«, ki ga upravljamo sami. Lovišče s 56.000 ha zajema večji del narodnega parka. Ostali del je v upravljanju lovskih družin in GL Prodi. Ker še nimamo ustrezne zakonodaje, ki bi upoštevala novo vsebino, skušamo le to sporazumno uveljaviti z vsemi subjekti upravljanja. Pripravljamo predlog programa o enotnem in celovitem varstvu in upravljanju s prostoživečimi živalmi v narodnem parku. Poleg strokovnih določil bomo v njem predlagali usklajeno načrtovanje vseh upravljalcev lovišč znotraj Triglavskega narodnega parka. Program bomo

utemeljili z določili IUCN konvencije oziroma s stališči naravovarstva v posebej varovanih območjih.

Tretja bistvena stvar so točno določena pravila regulacije. Postavljamo biološka in etična načela. Z ožjega strokovnega stališča so pomembna predvsem biološka načela. Gre zlasti za primerno višino ter starostno in spolno strukturo odstrela. Te stvari so z raziskovanjem ugotovljene. Seveda pa niso dane enkrat za vedno, ampak se dopolnjujejo z novimi odkritji in spoznanji. Vsaka živalska vrsta ima svoje biološke značilnosti, kar moramo pri upravljanju upoštevati. Izhodišče načrtovanja za varstvo in regulacijo so bioindikatorji, to so kazalci stanja populacij, ki jih ugotavljamo zlasti s tehtanjem in zdravstvenim stanjem uplenjenih živali ter bivalne in prehranske obremenjenosti njihovega življenjskega prostora, kar ugotavljamo z objedenostjo vegetacije po metodi vzorčnih ploskev.

Pri biološko postavljenih planih regulacije ni več komercialnih spekulacij. In to je za narodni park bistveno. Sestavni del regulacije še vedno ostaja t. i. trofejni odstrel. Del biološko načrtovanega odstrela so namreč vedno tudi t. i. trofejne živali, vendar trofeja ni postavljena kot cilj. Kdo izvaja biološko regulacijo v narodnem parku je predvsem stvar politične (upravljalске) in ne strokovne odločitve. Seveda pa je z vidika stroke potrebno tudi ustrezno znanje ljudi, ki regulacijo izvajajo oziroma neposredno na terenu odločajo, kaj se odstrela. Ukrepa biološke regulacije sta tudi nekrmljenje ter varstvo in ustvarjanje pogojev za stalno prisotnost plenilnih vrst. Nedopustno je t. i. sistematično krmljenje, to je zalaganje krmišč poleg sena še s svežo in močno krmo. Nesporne so ugotovitve raziskav, da je takšno krmljenje za živali in okolje škodljivo in je izključno spekulativne narave. V Triglavskem narodnem parku sistematičnega krmljenja ni. Tudi »klasična« krmišča za srnjad smo večinoma opustili. »intenzivna« ostajajo predvsem krmišča za muflone. Muflon pa je neavtohtona vrsta in zato določena za postopno izločitev iz narodnega parka.

Ponovna naselitev plenilskih vrst zahteva, da jih zavarujemo in ohranimo ter, če je potrebno, ustvarimo primerne habitate.

V Triglavskem narodnem parku je še dovolj ustreznih naravnih predelov, moramo jih le določiti za naravne rezervate in območja miru.

Pri regulaciji na kratko omenimo še pomen »hitrosti« izvajanja odstrela; velja pravilo »čim prej«, ker to pomeni čim hitrejšo razbremenitev življenjskega okolja in skrajšanje lovne dobe, s tem pa zagotovitev miru v energetsko najbolj neugodnem času – zimi. Tu omenimo praktični problem regulacije; to je poglavje, ki je nedorečeno. Pravzaprav smo nemočni pri določitvi najboljše metode, zato vsak narodni park po svoje izloča številčni »presežek« populacij rastlinojedov. Tako na primer v Berchtesgadnu regulacijo izvajajo poklicni lovci – gozdarji, v Bayerischer Waldu izločijo določeno število pred ponovno izpustitvijo iz obor, v švicarskem Engadinu poženejo divjad iz narodnega parka na robna območja, kjer jo pričakajo lovci itd. Je vse to potrebno? Očitno je. Ali je to etično? Odgovor ni tako preprost, kot je morda videti na prvi pogled.

Uvedli smo tudi določilo, da zaradi atraktivnosti, zanimivosti, posebnosti, pestrosti, ki jih narodni park ima, ne izločamo posameznih zdravih živali, ki v okolju vizualno izstopajo (barva dlake, rogovje).

Ves čas govorimo o narodnem parku, o Triglavskem narodnem parku kot veliki temi slovenskega naravovarstva, zato vsi pričakujemo, da bomo v njem ohranili izjemne naravne vrednote in doživljali najvišja človekova kulturna in etična načela. Kulturna in etična načela nam v narodnem parku prepovedujejo izločanje v času razmnoževanja (parjenja), dovoljujejo regulacijo le nekaterih vrst zaradi znanih vzrokov, strogo varujejo večino prosto živečih živalskih vrst, določajo način izvajanja odstrela (kdo, kje, kdaj itd.). Najpomembnejši je vsekakor lovopust v času razmnoževanja in parjenja, ki je etična zahteva, za samo biološko regulacijo pa ni bistven. S trajnim varstvom pretežnega dela živalskih vrst smo to vprašanje na najboljši možni način rešili. Najbolj nedopustno je bilo namreč odstreljevanje gozdnih kur v času rastiive. Datumi lovopustov v času razmnoževanja zajemajo čas razmnoževanja in najbolj intenzivnega parjenja za vsako vrsto posebej.

Tako smo prišli nekako do konca splošnega razmišljanja o statusu prosto živečih živalskih vrstah v Triglavskem narodnem parku in naši vlogi pri tem. Poudarjam, da gre v nekaterih stvareh tudi za osebno mišljenje, predvsem pa gre za koncept postopne hoje k cilju; gre za koncept varstva in izvajanja v tem srednjeročnem obdobju in verjetno še v naslednjem ali nekaj naslednjih.

In prav na koncu namenjam naslednjo misel predvsem strokovnemu naravovarstvu: pri zavzemanju za »čiste« naravovar-

stvene cilje upoštevajmo razmere v času in prostoru. Naša osnovna naloga ni v tem, da rezervatno zavarujemo čim več narave (prostora), ampak v tem, da ustvarimo pogoje, da bodo zanamci lahko več in bolje varovali. Želimo si, da bodo naši potomci materialno bogatejši, predvsem pa duhovno zrelejši ter jim bo varstvo narave potreba in moraina obveznost. Sami pa ostanimo na realnih (današnjih) tleh. Zato pri zavarovanjih V. kategorije poudarjamo možnost »samovzdrževanja« s sonaravnim ustvarjanjem dohodka od vseh naravnih dobrin.

GDK: 902:903

Razvoj gozdnega gospodarjenja od konca 2. svetovne vojne do danes

Marjan ZALOKAR*

Sem upokojeni gozdarski tehnik, ki sem sam doživljal vse spremembe v povojnem času in jih primerjam z dogajanjem zadnjih dveh let. 40 let delovne dobe mi je gozd pomenil drugi dom.

Službo gozdarja sem začel v državnem gozdu. Takrat je država terjala od gozdom veliko – za obnovo države. Gozd je bil glavni surovinski vir naše države. Potrebe po lesu so bile zelo velike. Ker so bile v vojnih letih sečnje lesa minimalne in še te so se v tem času izvajale le ob prometnicah (cestah, železnicah, utrdbah), zaradi varnosti okupatorjevih objektov, intenzivne povojne sečnje v gozdovih niso povzročile tako hudih škod. Menim, da škode, ki so v gozdovih nastale v zadnjih dveh letih, presegajo tiste iz zgodnjega povojnega obdobja.

Tedaj je večini nepravilnostim botrovalo predvsem dejstvo, da je imela politika tudi vse vaje gozdarjenja v svojih rokah, primanjkovalo pa je tudi gozdarskih strokovnjakov.

Posamezna obdobja od povojnih časov

do danes so bila zelo različna v pogledu ravnanja z gozdovi. To je bilo bolj odvisno od državne politike kot pa od same gozdarske stroke. Za boljši opis tega časa bi bilo potrebno opisati vsako posebej.

V spremembah pa je najbolj trpel gozdar, saj jih je moral, ne glede na to, ali so koristne ali ne, upoštevati v praksi. Kot gozdar – revirni vodja sem v službi doživljal vse spremembe te dobe, razen zadnjih.

Vse do l. 1951 sem služboval v državnem gozdu. Razmere za delo in gozdarjenje so bile tedaj zelo slabe. Delovni čas je večinoma trajal od zore do mraka, v nedeljah pa smo delali še na udarniških akcijah.

V času obvezne oddaje lesa iz zasebnih gozdov, posebno v spomladanskem času, ko so bile velike nedeljske akcije, je prihajalo do pojava žarišč lubadarja, ker se les ni tekoče predeloval. Pri nadaljnjem transportu rezanega lesa so bile pogoste škode, ker les ni bil primerno suh za prevoz z ladjami.

Nad celotnim delom v gozdarstvu je bdela udba, ki je ne glede na to ali je prišlo do okvare naprave – stroja ali pa do nesreče pri delu, takoj poslala na kraj dogodka ljudi (ki se na gozdarstvo niso spoznali), da

* M. Z., gozd. tehnik, 64260 Bled, Prisojna 9, SLO